

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

SPORT MUSOBAQALARI VA BAYRAMLARINI TASHKIL QILISH VA O‘TKAZISH QONUN-QOIDALARI

Qaljanov P.,

*NDPI «Gumanitar va ijtimoiy
fanlarni masofadan o‘qitish»
kafedrası katta-o‘qituvchisi*

Annotatsiya: *Xalq ta’lim tizimini takomillashtirish masalalari, pedagog kadrlarni tayyorlash, tarbiyalash va o‘qitish-o‘rgatish metodlari davlat ahamiyatidagi masalasi bo‘lib kelgan va shunday bo‘lib qoladi, chunki u milliy davlat dasturining vazifalarini bajarishga yo‘naltirilgan, hamda shaxsni har tomonlama garmonik rivojlantirishga qaratilgan.*

Tayanch sózlar: *Jismoniy tarbiya, kuch, tezkorlik, sport, musoboqa, texnika.*

Jismoniy tarbiya jamiyat tarixining barcha bosqichlarida xalq madaniyatining tarkibiy va muhim qismi bo‘lib kelgan. Xususan, unga O‘zbekiston hududida yashayotgan xalqlar ma’naviy va jismoniy barkamollik mezoni sifatida qarashgan. Jismoniy tarbiya va harbiy san’at XIV-XV asrlarda ham ancha rivoj topgan. Amir Temur olib borgan siyosat jamiyatning hamma sohalarida bo‘lgani kabi jismoniy tarbiyaning mohiyatining yuqori bosqichga ko‘targan. Temuriylar davrida harbiylarni jismoniy tarbiyalashga alohida e’tibor berilgan. Kurash, kamondan otish, ot sporti o‘yinlari bo‘yicha musobaqalar o‘tkazilgan.

Sobiq ittifoq davrida jismoniy tarbiya O‘zbekiston Respublikasida katta yo‘qotishlarga uchradi. Kuch, tezkorlik, chiniqish maktabi bo‘lgan milliy o‘yinlarga e’tibor susaydi. Bu mahalliy aholining jismoniy tarbiyadan uzoqlashishga olib keldi. Bu esa mahalliy aholining jismoniy rivojlanishiga va jismoniy tayyorgarligiga, hamda salomatligiga putur yetkazdi. Ayniqsa, yosh bolalarga.

Bolalarning jismoniy tayyorgarligi ancha pasaydi, o‘g‘il va qiz bolalarda ham. Biz olib borgan ilmiy tadqiqot ishlari buni isbotladi.

Mustaqil O‘zbekiston davrida bu masalaga katta e’tibor berilmoqda. Masalan, jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risidagi Prezident qarorlari, farmonlari bunga isbot bo‘la oladi.

Tuman va shahar birinchiligida: futbol, 10-20 m. ga tez yugurish, estafetalar, velosipedda yurish, sport konkurslari, quvnoq startlar, 4x10 metr ga mokkisimon yugurish va turli musobaqalar dasturiga kiritilgan. Shu musobaqalar yuqoridan (tuman, shahar, respublika) kelgan musobaqalar taqvimiga asosan yoki o‘qituvchilar tarbiyachilar o‘z tayyorgarligini boshlaydilar.

Bunday tayyorgarliklar jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida, kun tartibida

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍŇ INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

o‘tkaziladigan jismoniy tarbiya jarayonida olib boriladi, hamda o‘yinlar orqali musobaqaga oid harakatlar hisobida o‘tkaziladi. Masalan estafeta o‘yini, yoki “Kim uzoqqa sakraydi?”, “Eng mergan”, “Mokkissimon yugurish” va boshqalar.

Bog‘cha bolalariga va boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga sayr qilish ham yoqadi. Sayrda bolalarda tabiatga, atrof-muhitga qiziqish oshib boradi, organizm chiniqtiriladi, qiziquvchanligi rivojlanadi. Bunday sayrlar 3-4 yoshli bolalarda 15-20 daqiqa davom etadi, 5-6 yoshli bolalar kattaroq masofani charchamay bosib o‘tadilar va 30-40 daqiqagacha davom etadi, shu jumladan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini 60-90 daqiqagacha.

Xalq ta‘lim tizimini takomillashtirish masalalari, pedagog kadrlarni tayyorlash, tarbiyalash va o‘qitish-o‘rgatish metodlari davlat ahamiyatidagi masalasi bo‘lib kelgan va shunday bo‘lib qoladi, chunki u milliy davlat dasturining vazifalarini bajarishga yo‘naltirilgan, hamda shaxsni har tomonlama garmonik rivojlantirishga qaratilgan.

Hozirgi texnikaning rivojlanishi islohatlar o‘zgarishi, zamon talabiga binoan har bir odam o‘z bilimlarini mustaqil boy etishga ega bo‘lishlari kerak. Bunday ko‘nikma, malakalarni eng kichik yoshdan boshlash lozim. Shu boisdan kichkintoy bolalarning salomatligi, jismonan tayyorgarligi, o‘qishga bo‘lgan ehtiyoji, uning dunyoqarashi va boshqalar bog‘cha tarbiyachilarning ish mahoratiga bog‘liqdir. Shulardan biri bolalar kun tartibini har xil harakatlar bilan boyitish. Masalan, maktabgacha ta‘lim va boshlang‘ich ta‘lim muassasalarida sport bayramlarini o‘tkazish bolalarda jismoniy mashqlar bilan mustaqil shug‘ullanish, sport bilan oshno bo‘lish, do‘stlashish va boshqa ko‘nikma, malakalarni shakllantirish, harakat faoliyatini oshiradi. Maqsad ham shulardan iborat. Lekin bu maqsadni amalga oshirish uchun sport bayramlarini tashkil qilish, uning samaradorligini oshirish va o‘tkazishga katta tayyorgarlik kerak.

Misol tariqasida (bog‘chada) maktabda sport bayramini tashkil qilish va o‘tkazish to‘g‘risida tajriba asosida bayon etiladi. Eng avvalo har bir o‘tkaziladigan sport tadbirlari rejaga kiritilgan bo‘lishi kerak, reja pedagogik kengashda tasdiqlanadi, keng olib boriladigan sport bayramiga ssenariy yoziladi. Ssenariy ham pedagogik kengashida muhokama qilinadi va tasdiqlanadi. Bu bayramga tayyorgarlik ko‘rish ishchi guruh tuziladi. Chunki o‘tkazilayotgan sport bayramining samarador ta‘sirini oshirish maqsadida bolalarning safda yurish turlari (chiziqlar bo‘ylab yurish, gertadan 2-3-4 tadan bo‘lib yurish, diogonal bo‘ylab yurish, 2 tomondan diogonal bo‘ylab qarama-qarshi yurish, hosil qilib yurish va h.k.), yurish turlarini ko‘rsatish

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍNDÁ ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍŇ INTEGRACIYASÍ»

atamasındaqı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

(oyoq uchlarida, tovonlarda, kaftni ichki va tashqi tomonlarda yurish, askarcha yurish, katta qadam tashlab yurish, oyoqlarni chalkashtirib yurish, tizzalarni baland ko‘tarib yurish va k.s.).

Bolalarning jismoniy tayyorgarligini, hamda mashg‘ulotlarda o‘tilgan materiallarni o‘zlashtirilgan holatini aniqlash va nazorat qilish maqsadida yakkama-yakka bellashuv tarzda yugurishlar, estafetalar, sakrashlar, taplar bilan mashqlar bajarish, turli o‘yinlarni o‘rganish va bajarish. Shular qatorida aralash mashqlarni kam musobaqa tarzida bajarish.

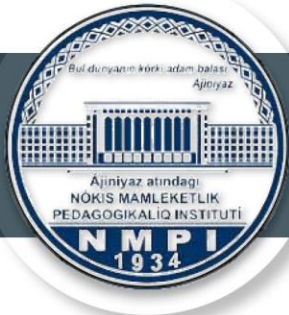
Bunday tayyorgarliklar albatta tuzilgan senariy-rejasi asosida olib boriladi. Ushbu bayramlarni o‘tkazishda hakamlar xizmatini ham yoddan chiqarmaslik kerak va ularni tayyorlash lozim. Hakamlar sifatida tarbiyachilar, o‘quvchilar va ota-onalarni jalb qilish mumkin.

Sport bayramlari musiqasiz o‘tmaydi. Shuning uchun eng kichik bolalarga tanish va yoqimli musiqalarni tanlash kerak. Bulardan keyin sport bayramlarida qo‘llaniladigan sport uskunalari, inshootlarni tayyorlash lozim. Ular rangba-rang bo‘lishi bolalar kayfiyatini, qiziqishini, emotsional holatini oshiradi. So‘ng sport bayramini o‘tish joyini bezatish va ular sanitariya-gigiyena talabalariga javob berishi kerak.

Tashkil qilish qonun-qoidalari.

Har xil bayramlar, shu jumladan sport bayramlari ham bolalar hayotida mustahkam o‘rin egallagan. Bu bayramni bolalar yuqori darajali kayfiyat bilan kutadilar va unda ishtirok etadilar. Ma‘lumki, har bir bayram jismoniy mashqlar va sport musobqalarisiz yoki sportchilarsiz o‘tmaydi. Albatta sportchilar ham ishtirok etadilar. Ommaviy sport chiqishlari bayram sanalariga to‘g‘ri keladi. Masalan, xotin-qizlar bayrami, askarlar kuni, Navro‘z bayrami, O‘zbekiston Respublikasining mustaqillik kuni va shu kabilar. Ushbu bayramlarda gimnastika chiqishlar an‘anaga aylangan. Jismoniy tarbiya va sport bayramlarini maktabgacha tarbiya muassasalaridan boshlab, boshlang‘ich sinflarda o‘tkazilish katta ahamiyatga ega: targ‘ibot qilish hamda sport bayramlari orqali bolalarni ommaviy jismoniy mashqlar bilan shug‘ullanishga jalb qilish va ularda qiziqish uyg‘otish masalalarini hal qiladi.

Sport bayramlarini tashkil qilish va o‘tkazish murakkab masalalaridan biri. Uni tashkil qilish bog‘cha mudirining qarori asosida tashkiliy qo‘mita tuziladi. Unga mudira muovuni, metodi yoki katta pedagog (rais), jismoniy tarbiya bo‘yicha mutaxassis-tarbiyachisi, boshqa tarbiyachilar, ota-onalar qo‘mita a‘zolari va boshqalar. Tashkiliy qo‘mita ish rejasini tuzadi, maqsad va vazifalarini aniqlaydi,

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

o‘tkazish joyini va vaqtini belgilaydi.

Tayyorgarlik qurish ishi jarayonida ota-onalarni, sponsor tashkilotlaridan yoki sport maktablaridan yordamchilarni so‘rash mumkin. Bajariladigan har bir ishda ma’suliyat bilan qarash kerak.

Eng asosiy vazifalaridan biri—bu bayramli chiqishlar dasturi, jismoniy mashqlar majmuasini tuzish, har bitta guruh bilan chiqish mashqlarini o‘rganish, ayrim sport elementlarini o‘rganish, raqs mashqlarini tanlash va o‘rganish, repititsiya o‘tkazish chiqishlarni musiqaviy bezatish, sport anjomlari, uskunalar (to‘plar, gardishlar, gimnastik tayoqchalar, sharlar, arqonchalar) va sport formalarini ta’minlash hamda emblemalar tanlash. Bulardan tashqari sport bayramini o‘tkazish joyini bayramona bezatish, har xil ko‘rgazmalar bilan boyitish, fotomantajlar va xakozo.

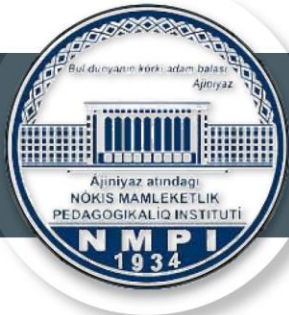
Tashkiliy qo‘mita o‘z ishini sport bayramini o‘tish to‘grisida muxokama bilan yakunlaydi.

Sport bayramini muvaffaqiyatli o‘tishi dasturni aniq tushunarli va tayyorlanishiga bog‘liq. Dasturni ishlab chiqilishi bayramning g‘oyasi, mavzusi va mazmunidan kelib chiqishi lozim. Shu jumladan bog‘chaning moddiy tamonlarini, ishtirok etuvchilarning jismoniy va sport tayyorgarligi, sport tadbirining katta-kichikligi, o‘tkazish joyi va vaqtilarni xisobga olish zarur.

Sport bayramlar ssenariysini tuzish metodikasi.

Jismoniy tarbiyaning ahamiyati, uning qiymati, bolalar salomatligi bilan chambarchas bog‘liq hamda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining harakat faoligini oshiruvchi vosita sifatida ko‘riladi. Jismoniy tarbiyaning rivojlanishi ommaviy sport tadbirlarini o‘tkazish bilan bog‘liq. Ular sport musobaqalari, estafetalar, harakatli o‘yinlar va x.k. Shuni ham aytish kerak-ki bunday o‘yinlar bayramlar qadim zamondan o‘tkazilib kelingan. Masalan har yili Forishda o‘tkaziladigan milliy sport bayramlari. Ayniqsa bunday sport bayramlari O‘zbekiston Respublikasi mustaqillik davrida tiklana boshladi va yildan-yilga keng ommaviyligi oshib bormoqda.

Lekin bu sport bayramlari viloyat miqiyosida o‘tkazilmoqda. Maktabgacha, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan-chi? Yuqorida ko‘rsatilgandek jismoniy tarbiya darslaridan tashqari o‘tkaziladigan sport tadbirlari va bayramlar o‘quvchilarning harakat faoligini oshiradi, bolalar organizimiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi hamda ularning faol dam olishiga imkoniyat yaratadi.

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

Ádebiyatlar.

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 3 iyundagi “Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PQ-3031-sonli Qarori. www.lex.uz.
2. Matveev L.P. Teoriya i metodika fizicheskoy kulturbi (obshie osnovbi teorii i metodik fizicheskogo vospitaniya; teoretiko-metodicheskie aspektb sporta i professionalno- prikladnbx form fizicheskoy kulturbi): Ucheb. Dlya i-tov fiz. Kulturb. - M.: Fizkultura i sport, 1991. - 543 s.
3. Akramov A.K. O‘zbekistonda Olimpiya bilimlari asoslari. O‘quv qo‘llanma. - Toshkent: O‘zDJTInashriyot, 1997. - 115 b.